

Ewa Białek

«Agrément» w słowniku przekładowym : między teorią a praktyką

Lingwistyka Stosowana / Applied Linguistics / Angewandte Linguistik nr 24,
1-21

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Ewa BIAŁEK

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

***Agrément* w słowniku przekładowym: między teorią a praktyką**

Abstract:

***Agrément* in a translation dictionary – between theory and practice**

The article puts forward a proposal for a Russian-Polish entry article on the diplomatic term of *agrément*. The study is a part of the lexicographic research project “Diplomacy and politics. Russian-Polish dictionary survey”. Bilingual (Russian-Polish) dictionaries give only the basic pair of equivalents of the term in question. However, the exploration of texts enabled the researcher to collect the pairs of equivalents not recorded so far in the Russian-Polish lexicography. Basing on the material of the proposed entry article the author highlights the methodological assumptions of the project – draws attention to frequency as a classifying criterion and the significance of monolingual and bilingual dictionaries for verification of collected material, as well as characterizes the peculiar nature of the process of confronting parallel texts (created independently of each other, yet similar in genre and topic).

Wstęp

W artykule dokumentuje się działania badawcze w postaci ekscerpcji, analizy i obróbki rosyjsko-polskiego materiału leksykograficznego ze sfery dyplomacji i polityki zagranicznej. Stosowaną metodologię testuje się na artykule hasłowym z terminem *agrément*, hasło stanowi fragment dwujęzycznego słownika typu przekładowego¹. Prace leksykograficzne przebiegają w ośmiu etapach eksploracyjno-analitycznych, począwszy od gromadzenia dwujęzycznej materii językowej w oparciu o źródła tekstowe², poprzez analizę znaczeń realnych jednostek dwóch języków i tekstów jako potencjalnych składników rosyjsko-polskiej pary przekładowej, zbadanie okoliczności ich użycia, kończąc zaś na ich opisanu w artykule hasłowym, przygotowaniu jako

---

¹ Powstający słownik to rdzeń teoretyczno-empirycznego projektu „Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polska sonda słownikowa”. Ogólna definicja słownika przekładowego mówi o dostarczaniu przez ten typ słownika ekwiwalentów przekładowych i wspomaganu tłumaczenia (zob. I. Burkhanov 2010: 249).

² Specyfikę podstawy źródłowej omówiono w: (E. Białek 2015: 138), (E. Białek 2017). Materiał do opisu czerpany jest z pięciu różnych grup tekstów w języku rosyjskim i polskim (por. tabela dalej), należących do dwóch korpusów.

pary do użytkowania (o etapach zob. E. Białek 2015: 139). Celem pracy jest weryfikacja założeń metodologicznych projektu.

Wyraz *агреман* jako podstawę dla całego artykułu hasłowego pozyskano z literatury przedmiotu, podobnie i jego ekwiwalent *agrément*. W dyplomacji przez *agrément* rozumie się „wstępną zgodę państwa przyjmującego na przyjęcie niektórych kategorii przedstawicieli dyplomatycznych państwa wysyłającego” (zob. J. Sutor 2012: 176, por. także W. Kopaliński 1990: 20, S. Sykuna/ J. Zajadło 2011: 3, T. Orłowski 2015: 101). Jako zapożyczenie (galicyzm) leksem *agrément* posiada cechy zdradzające jego obce pochodzenie. Nierodzimość uwidacznia się zwłaszcza w języku polskim – samogłoska *é* (tzw. *e* zamknięte) wpływa na kontrast między wymową a formą graficzną, przypisany słowu rodzaj (n) nie idzie też w parze z budową morfologiczną, ponadto wyraz pozostaje nieodmienny. W języku rosyjskim natomiast zapożyczenie przeszło adaptację morfologiczną (utrzymała się forma fonetyczna, utracone zostaje końcówce *t*)³. Tę bazową parę przekładową rejestrują hasłowniki nielicznych słowników dwujęzycznych, ogólnych i specjalistycznych, a mianowicie *Wielki słownik rosyjsko-polski* (WSRP 1993: 27), *Słownik prawniczy polsko-rosyjski* (SPraw 1986: 2) oraz *Rosyjsko-polski słownik terminologii politycznej* (J. Wasiluk/ W. Zmarzer 2011: 15).

Pozostałe jednostki przekładowe (wprowadzane do słownika jako translandy, które reprezentują język wyjściowy, i translaty, odnoszące się do języka docelowego) wydobywa się tą samą drogą – z tekstów paralelnych (generowanych w obu językach odrębnie, tworzą one korpus, zbiór oznaczony jako K1)⁴ oraz dwutekstów (oryginałów i ich przekładów, korpus, zbiór K2)⁵. Praca z nimi ma swoje odmienności – w dwutekstach pary przekładowe bazują na właściwej, rzeczywistej jednostce przekładu/ tłumaczenia (transland) i jej namacalnym ekwiwalencie (translat), relacja ekwiwalencji między nimi krystalizuje się w realnie wytworzonych okolicznościach

---

³ Zob. (Н.Н. Лыкова 2009: 219), (Н.В. Габдреева/ А.В. Агеева/ А.Р. Тимиргалеева 2014: 91). W kwestii innych faktów naukowych – wyraz nie jest odnotowany w wykazie terminów dyplomatycznych i zapożyczeń w języku rosyjskim XVIII w. (zob. Ф.П. Сергеев 1978, Е.Э. Биржакова/ Л.А. Войнова/ Л.Л. Кутина 1972), rejestruje go za to słownik przedmiotowy, bazujący na danych XX w. (ДС 1971: 11). Termin nie pojawia się w słowobiorze starszych słowników ogólnych, np. ССРЛЯ 1950. Pierwsze konteksty z opisywaną jednostką, wprowadzone do Narodowego Korpusu Języka Rosyjskiego, pochodzą z lat 1987 i 1989. Polskiego odpowiednika terminu (jako hasła) brak w *Słowniku polsko-rosyjskim administracyjno-sądowo-technicznym* Floryana Czeplińskiego (1867), słowo nie występuje też w *Podręcznym słowniku politycznym* (z początku XX w.) oraz SJPDor (1958).

⁴ Zdaniem niektórych badaczy, jeszcze w ostatniej dekadzie XX w. odrębne korpusy tekstów autentycznych jako typ podstawy źródłowej dla słownika dwujęzycznego nie były tak szeroko rozpropagowane jak dwuteksty (zob. P. Fung/ K. McKeown 1997: 2).

⁵ Zbiór K2 tworzą oficjalne dokumenty dwu- lub wielostronne regulujące stosunki państw (w tabeli teksty te oznaczono numerem 1). K1, jako zbiór większy i bardziej urozmaicony, rozpada się z kolei na literaturę fachową (książki, czasopisma branżowe) (2), teksty ze źródeł rządowych (strony MSZ, prezydentów, ambasad) (3), fakultatywne źródła to prasa (4) i narodowe korpusy językowe (5). Dodatkowym źródłem dla wybranych haseł są strony organizacji międzynarodowych.

tekstowych (otoczenie wyrazowe i kontekst pozajęzykowy), które badacz dostrzega i uwzględnia przy kodyfikacji pary. W tekstach paralelnych potencjalny transland i translat funkcjonują jako byty autonomiczne, to elementy tekstów niezwiązanych relacją faktycznej ekwiwalencji przekładowej, bezpośredniej wtórności językowo-kulturowej (choć typologiczne i tematycznie bliskich, dzięki czemu można je rozpatrywać pod kątem przystawalności, porównywalności gatunków tekstów w komunikacji międzykulturowej, przede wszystkim zaś traktować jako podstawę źródłową prowadzonych badań). Dopóki nie postawi się prostego pytania o ekwiwalent drugojęzyczny – jak to przetłumaczyć? – są one jeszcze niezależnymi, rozproszonymi w masie tekstów jednostkami, które należy podporządkować wspólnemu mianownikowi – sferze życia (zawodowego), sytuacji, korespondującemu z nią gatunkowi tekstu. Pracujący na tym zbiorze leksykograf ustala relację odpowiedniości – wyławia potencjalne odpowiedniki, szacuje ich szanse na sprawdzenie się w roli wielokrotnie używanych par przekładowych – wielokrotnych, czyli obiektywnych (nieskażonych subiektywnym widzeniem badacza), stałych, regularnych z uwzględnieniem sfery komunikacji, gatunku (mowa zasadniczo o odpowiedniościach na poziomie ponadwyrazowym, ponieważ zakładam, że terminy wyrazowe mają zwykle więcej szans na bycie opisanymi). W omawianym projekcie na początek gromadzi się teksty rosyjskie, obserwuje użycie wybranej jednostki, rozważa możliwy sposób tłumaczenia w analogicznych kontekstach i gatunkach tekstów (propozycja odpowiednika, translatu), potwierdzany potem lub negowany przez teksty polskie (praca wg zasady Tekst – Autor – Słownik)⁶. Poprzez dwukierunkową obserwację tekstów w obu językach wyławia się równoległe językowe schematy formułowania treści „uwarunkowanych sytuacyjnie”⁷ (mniej lub bardziej podobne do siebie). Uwiarygodnienie pary przekładowej, wydobytej z tekstów paralelnych, wymaga *de facto* przetłumaczenia zebranych kontekstów rosyjskich z wykorzystaniem zebranego materiału polskiego, a więc abstrakcyjne jednostki tłumaczenia należy potraktować już jako konkretne – czy sugerowany translat to rozwiązanie uniwersalne, czy tłumaczenie uzależnione jest jeszcze od czynników spoza tekstu. Teksty paralelne na tym etapie upodabnia się do dwutekstów, abstrakcyjne pary przekładowe testuje się jako realne.

1. Badania empiryczne

1.1. Dwutekst – translandy, translaty, pary przekładowe⁸

Z rosyjskiego i polskiego tekstu Konwencji wiedeńskiej o stosunkach dyplomatycznych z 1961 r. (Dz. U. nr 37, poz. 232, 8 września 1965 r., Art. 4)⁹ wydobyto pojedyncze przykłady translandów i translatów, por.:

⁶ Tę zasadę metodologiczną opisuję w pracy: (E. Białek 2017).

⁷ Kwestia respektowania „sytuacyjnego uwarunkowania” w opisie leksykograficznym jest wyraźnie eksponowana w pracach (J. Wawrzyńczyka 1981: 52) oraz (W. Chlebny 1990, 2009, 2010, PRSPP 2014), zob. także: (J. Mędelska 1984: 255–262).

⁸ Materiał dla hasła *агреман* prezentowany jest od zbioru K2.

⁹ Wersja rosyjskojęzyczna ma status tekstu autentycznego, oryginału (zob. ДС 1971: 163).

1. Аккредитующее государство должно убедиться в том, что государство пребывания **дало агреман** на то лицо, которое оно предполагает аккредитовать как главу представительства в этом государстве.

2. Государство пребывания не обязано **сообщать** аккредитующему государству **мотивы отказа в агремане**.

1. Państwo wysyłające powinno się upewnić, że osoba, którą zamierza akredytować jako szefa misji w państwie przyjmującym, **otrzymała agrément** tego państwa.

2. Państwo przyjmujące nie jest zobowiązane do **podania** państwu wysyłającemu **przyczyn odmowy agrément**.

Wstępnie pozyskane pary przekładowe to: 1) *сообщить/ сообщать мотивы отказа в агремане* z odpowiednikiem *podać/ podawać przyczyny odmowy agrément* jako para pierwsza (p. 2), w procesie leksykograficznej obróbki materiału uzupełniono parę aspektową translandu (w oparciu o obserwacje wystąpień w innych tekstach), rzeczownik odczasownikowy w translacie zastąpiono zaś motywowującym go czasownikiem, to znaczy anulowano tekstową transformację przekładową, nadając parze postać pary ogólnej, wielokrotnej (zabieg poparty innymi tekstami); 2) *мотивы отказа в агремане* z odpowiednikiem *przyczyny odmowy agrément* oraz *отказ в агремане* z odpowiednikiem *odmowa agrément* jako para druga i trzecia, wyodrębnione z poprzedniej. Jest to zabieg segmentacji rozbudowanego translandu, który w całości może być (w mym odczuciu) odrębnym nośnikiem informacji (tron wypowiedzi, który należy wzbogacić jedynie o podmiot), ale też realna jest jego fragmentacja na odcinki mniejsze, równie samodzielne i znaczeniowo kompletne¹⁰. Podanie w słowniku czterowyrazowego fragmentu jest sygnałem dla czytelnika, że taka całość ma wartość komunikacyjną (można postawić pytania – do czego i komu się ona przyda, jakie zdanie można zbudować z jej wykorzystaniem?), proponuje się ją, jako gotową, do powielania. Uściśłą zarazem, że zasoby tekstowe, które są badane, nie tworzą profesjonalnego korpusu – ekscerpcji materiału nie wspierają fachowe narzędzia informatyczne, wspomagające wyodrębnianie szeroko rozumianych wielowyrazowych jednostek języka, reproduktów¹¹. Korzystam jednak z naukowego przyzwolenia na wykorzystywanie własnej intuicji badacza, które bardzo wyraźnie formułuje W. Chlebda (w odniesieniu do „podejrzanych o frazematyczność ciągów wyrazów”) – „[...] procedurą pierwszą, wręcz odruchową, jest aktualizacja własnego wycucia językowego” (2009: 15). Połączenia *дать агреман на кого-л.* i *отрывать агрэмент когоś-чегос (якогоś паństwa)* tworzą typową *stricte* kontekstową parę przekładową (p. 1), między komponentami nie ma równości semantycznej (odrębne znaczenia na poziomie języka), co dyskwalifikuje je jako odpowiedniki wielokrotne (regularne). Dwutekst zawiera różne punkty widzenia na udzielanie zgody w postaci *agrément* – w tekście rosyjskim ujęta jest perspektywa państwa (*państwo udziela agrément komuś*), w tekście polskim zaś perspektywa biorcy (*ktoś otrzymuje agrément od państwa*). Przy pominięciu tego przypadku w słowniku przekładowym

¹⁰ Zagadnienie delimitacji jednostek w ramach danego tekstu omawiam jedynie skrótowo.

¹¹ Reprodukt w pracach W. Chlebdy jest definiowany jako jednostka wyodrębniana z tekstów, regularnie powtarzalna, z przypisanym zespołem treściowym (zob. W. Chlebda 2010: 15–16 i 140).

nie dojdzie do straty informacyjnej, gdyż właściwą parę ekwiwalentów rejestrują teksty paralelne. Niestandardowe pary w słownikach przekładowych ogólnie mogą być jednak uwzględniane (zob. ChSRP 2002, KoLSRP 2011).

Wybrany fragment dwutekstu bardzo klarownie pokazuje, że pary przekładowe, zdobywane drogą eksploracji tekstów, nie są jednorodne – to pary, które wielokrotnie sprawdzą się w analogicznych sytuacjach komunikacyjnych (relacje tekstowe pokrywają się z relacjami systemowymi), z tekstu trafiają one wprost do słownika (po uprzedniej ocenie ich frekwencji), na etapie obróbki mogą wymagać jedynie rekonstrukcji możliwości syntaktycznych; to także pary, które nakładają na leksykografa obowiązek wyjaśnienia ograniczonych możliwości ich użycia. W tym miejscu też można już postawić pytania, bardzo ważne dla prowadzonych badań – jak ustalać względną regularność par przekładowych i jakie wielkości są przedmiotem opisu?

1.2. Translandy z tekstów paralelnych

Termin *агреман* pojawia się głównie w kontekście procedury nominowania nowego ambasadora, a przez to figuruje w ograniczonej liczbie dokumentów (ten temat opisuje się zdawkowo, ponieważ poprzedza on etap oficjalnej akceptacji kandydatury – złożenie listów uwierzytelniających, co pośrednio wpływa też na liczebność jednostek, zebranych w ogólnodostępnych tekstach). W celach ekscerpcji sięgnięto po rosyjską literaturę przedmiotu, teksty ze stron rządowych (MSZ Rosji, prezydent Rosji), a także artykuły prasowe z gazety „Rossijskaja Gazieta” (RG, 25 tekstów z lat 2008–2016), dodatkowo zasoby NKJR¹². Mieszana podstawa źródłowa umożliwiła wydobycie urozmaiconego zbioru ok. 30 jednostek (ekscerpcja wstępna jest intuicyjna, a przez to subiektywna), do których badacz się ustosunkowuje, wybiera z nich wyraźnie powtarzające się schematy językowe (przy tym niewadliwe, zgodne z normą językową albo umocowane w uzusie), poparte zasadniczo frekwencją (ekscerpcja właściwa, obiektywna). W dalszej kolejności ten zbiór uzupełnia się o wszelkie inne werbalizatory sensów, ocenione jako użyteczne (dobór bardziej subiektywny). Powtarzające się jednostki, a przy tym, zaznaczę, w różnych typach źródeł, wydają się najpewniejsze. Do hasła jako pierwsze weszły kolokacje z czasownikami *дать/ давать, получить/ получать, запросить/ запрашивать, отказать/ отказывать*, z racji uprzedniej rejestracji słownikowej (por. dalej). Nad parą z czasownikami *выдать/*

---

¹² Literatura przedmiotu dla danego translądu: (А.Ф. Борунков 2015: 45–46), (В.И. Попов 2010: 157–162), (В.В. Самойленко 2011: 148–150), (О.П. Сеянинов 2004: 57–58). Za źródła materiału nie uznaje się podręczników do nauki terminologii (jednojęzycznych i dwujęzycznych, np. rosyjsko-angielskich, rosyjsko-niemieckich), dopuszcza się jednak ich wykorzystanie podczas weryfikacji materiału. W statystyce, tworzonej dla potrzeb badań, nie ujmuje się połączeń z tekstu Konwencji, wprowadzanych do prac przedmiotowych na prawach cytatu. Do literatury przedmiotu dla translądu *агреман* zaliczono także *Дипломатический словарь* pod redakcją А.А. Громыки, ze słownika korzystano zgodnie z zasadą – z części definicyjnej, jako źródło translądów (ДС 1971: 11). Słownik ten jest jednym z ważniejszych źródeł specjalistycznych, do którego odwołują się także autorzy wskazanych rosyjskich monografii na temat służby dyplomatyczno-konsularnej.

выдавать prowadzono dodatkowe badania frekwencyjne. W tabeli z danymi statystycznymi jednostki z literatury fachowej pogrupowano tematycznie:

Potencjalny transland – liczba wystąpień i źródło						
Translandy czasownikowe		1.	2.	3.	4.	5.
		Dwutekst	Literatura fachowa	Strony rządowe	RG	NKJR ¹³
<i>Występować o agrément</i>						
1.	<i>Запросить/ запрашивать агреман на кого-что-л. (на кандидата в послы, на дипл. представителей, на кандидатуру посла, на новое лицо, на назначение послом кого-л. где-л.), для кого-л. (для кандидата), у кого-чего-л. (у Киева), в форме чего-л. (в форме ноты), через кого-что-л. (через МИД, дипл. представителя страны отправления), сколько раз (повторно)</i>	0	12	0	6	2 (1)
<i>Удзелиć agrément</i>						
2.	<i>Выдать агреман на кого-что-л. (на какую-л. кандидатуру, на назначение кого-л. послом где-л.), кому-л. (послу)</i>	0	2	1	2	1 (1)
3.	<i>Дать агреман на кого-что-л. (на какую-л. кандидатуру, на назначение кого-л. послом где-л.), кому-л. (послу)</i>	1	2	1	3	0 (4)
4.	<i>Получить агреман от кого-чего-л. (от правительства какой-л. страны), на кого-л. (на своего посла)</i>	0	4	3	0	7 (0)

¹³ Zgodnie z założeniami w ramach NKJR eksploruje się podkorpus prasowy. Liczba użyć badanego terminu była w nim niewysoka, dlatego też w nawiasach okrągłych dla porównania podano jeszcze wyniki z podkorpusu podstawowego, obejmującego także teksty literackie.

Odmówić <i>agrément</i>						
5.	<i>Не дать/ не давать агреман (агремана) кому-л. (главе представительства)</i>	0	2	0	0	1 (2)
6.	<i>Отказать/ отказывать в агремане кому-л., из-за кого-чего-л. (из-за супруги, из-за каких-л. выступлений), по каким-л. причинам (по религиозным мотивам)</i>	0	5	0	3	1 (1)

W słownikach przedmiotowych angielsko-rosyjskich i rosyjsko-angielskich odnotowano: *дать, получить, запрашивать агреман, отказать в агремане, отказать в выдаче агремана, обратиться за получением агремана, запрос агремана, отказ в агремане* (АРДС 1989: 41, РАДС 2001: 14, АРДС 2010: 29, РАПЮОС 2008: 11)¹⁴. Materiał poświadczony nimi jest obligatoryjny dla hasła. Tworzony słownik może stanowić komplementarne ogniwo w szeregu słowników z językiem rosyjskim o tej tematyce¹⁵. Słowniki jednojęzyczne i dwujęzyczne z językiem rosyjskim są punktami oparcia przy analizie poprawnościowej materiału, zdarzają się bowiem rozbieżności natury walencyjnej – *запрос агремана* (18 wystąpień), *запрос об агремане* (2 wystąpienia), *запрос на агреман* (1 wystąpienie), *отказ в агремане* (8) i *отказ агремана* (1 wystąpienie). Jeśli chodzi o związki składniowe rzeczownika *запрос*, to słowniki ogólne nie dają jednoznacznej odpowiedzi – zwykle ujmują czasownik *запросить кого-что о чём* lub w opisie znaczenia rzeczownika brak konkretnej informacji składniowej (zob. np. HTC 2014: 423). Na podstawie wybranych słowników dwujęzycznych prawa i biznesu można stwierdzić, że możliwe są dwa wzorce składniowe – z przyimkami *на, о* (por. *запрос о выдаче груза, запрос о разрешении ведения переговоров, запрос на выдачу визы*, РАПЮОС 2008: 230–231, SPRBiG 2009: 529). Częstość wystąpień sugeruje, że w kontekstach dyploma-

¹⁴ W ostatnim ze słowników (РАПЮОС) stwierdzono pomyłkę, jako ekwiwalent terminu *агреман* podano słowo *agreement*, mające ogólne znaczenie porozumienia i zgody. Hasła *agrément/ агреман* nie odnotowano w dwóch słownikach przedmiotowych (prawo, polityka, ekonomia): LMD 2012, ПЭП 2006 (słowniki z językiem rosyjskim i angielskim), polsko-angielskiej pary przekładowej brak też w PAS 1997.

¹⁵ Komplementarne wobec siebie są wydania tego samego słownika dyplomatycznego, np. (АРДС 1989) i (АРДС 2010), w wydaniu z 1989 r. w hasle *agrément* podano tylko dwie pary przekładowe (*request for agrément/ запрос агремана, to apply for an agrément/ запрашивать агреман*), w wydaniu z 2010 r. już pięć. W danym opracowaniu pomijam aspekt pochodzenia jednostek polskich i rosyjskich oraz ich ewentualnych pierwowzorów (o językach specjalistycznych tworzonych i wzorowanych (zob. F. Grucza 2004: 11–12).

tycznych jako nadrzędny dla dwuczłonowej nominacji utrwała się wzorzec bezprzyimkowy¹⁶. Wymagania rzeczownika *отказ* są opisane wyczerpująco: *отказ в чём-л., кому-л., отказ в какой-л. форме, отказ кого-чего-л. что-л. делать* i in. (БУСРЯ 2016: 717).

1.3. Translady z tekstów paralelnych

W rosyjsko-polskim/ polsko-rosyjskim układzie nie znaleziono źródła z parą ekwiwalentów, inną niż *азреман/ agrément*, dlatego nasze działania leksykograficzne prowadzą się do rejestracji translatów, uprzednio nieopisanych w tym układzie językowym (zob. E. Białek 2016: 166–167). Przeszukiwanie źródeł w języku polskim dało zbliżone efekty do kwerendy materiałów rosyjskojęzycznych – długa lista jednostek, ogrom jednostek z jedno- lub dwukrotnym wystąpieniem, z powodu dość niskiej frekwencji w źródłach priorytetowych¹⁷ w celach porównania danych i ich uzupełnienia sięgano też do źródeł prasowych. Postępowanie weryfikujące wobec translatów jest analogiczne – penetracja słowników ogólnych języka polskiego, poprawnościowych i łączliwości, refleksja nad kształtem translatów. Zapożyczenie *agrément* tłumaczone jest jako ‘zgoda, zezwolenie’, dlatego też w jego łączliwości (podobnie i w przypadku rosyjskiego odpowiednika) dostrzega się kontynuację schematu łączliwości tych bliskoznacznych leksemów, por. *uzyskać zgodę na coś, uzyskać, otrzymać zezwolenie na coś, wydać zezwolenie na coś* (USJP 2003: 974, 981, t. 4), *dostać, otrzymać, uzyskać zezwolenie, udzielić zezwolenia, prosić o zezwolenie* (WSJP PAN). Słowniki rejestrują też trzy typowe kolokacje rzeczownika *agrément* – *udzielić, cofnąć komuś agrément, uzyskać agrément* (PSWPZgół 1995: 122, USJP 2003: 27, t. 1), tym samym dostarczają wiarygodnych ekwiwalentów.

2. Frekwencja jednostek

Kryteria doboru materiału dla każdego typu słownika są odmienne. Oto kilka przykładów. W słowniku statystycznym, odzwierciedlającym użycie rosyjskiego słownictwa w prasie (lata 90.) przyjęto zróżnicowane wymogi – dla rzeczowników pospolitych progiem minimalnym było co najmniej 13 wystąpień, dla nazw własnych – 29, dla leksyki zapisanej łacinką – 5 (СТС 2008: II). Rosyjskie odpowiedniki dla polskich nazw własnych ustalano na podstawie zaświadczenia ich użycia w dwóch odrębnych źródłach co najmniej (PRSNW 2008: 11). W objaśniająco-przekładowym słowniku kolokacji z komponentami *do, make* (słownik angielsko-rosyjski) za miarodajne

---

¹⁶ Wariant *запрос на агрёман* (także *запрос на получение агрёмана*) notowany jest w prasie jako część całości: *направить запрос на агрёман, получить запрос на агрёман, поступил запрос на агрёман*.

¹⁷ Literatura fachowa w języku polskim: (E. Pietkiewicz 1998: 55–57), (J. Sutor 2010: 13–14), (S. Sykuna/ J. Zajadło 2011: 3–5), (J. Sutor 2012: 176–180), (T. Orłowski 2015: 101), (Poradnik MSZ 2015: 6), (M. Łakota-Micker 2016), strony MSZ Polski, prezydenta RP, a także NKJP oraz prasa (porównawczo). Zbiór literatury fachowej pod względem objętości jest zbliżony do analogicznego zbioru w języku rosyjskim. Istotne uwagi – materiały NKJP opierają się m.in. na treściach z Wikipedii, a eksploracja stron rządowych okazała się bezowocna.

uznano trzy wystąpienia w tekstach, również niezależnych od siebie (TIIC 2010). W rosyjskim słowniku wyrazów modnych brak precyzyjnych danych o mierniku atrakcyjności słowa, stwierdza się natomiast, że tworzą go słowa z interesującą historią, wspomina też o korzystaniu z opinii użytkowników języka (CMC 2016: 4). W.P. Bierkow za autorytatywne źródła materiału dla słownika dwujęzycznego uznawał badania ankietowe (zob. B.П. Берков 1973: 69).

W naszym przypadku podstawą do uznania wyrazu czy też połączenia wyrazowego za jednostkę opisu leksykograficznego jest jej więź z dziedziną oraz częstość występowania w zasobach K1 i K2, co ustala się empirycznie. Oba wymogi wzajemnie się warunkują – z jednej strony częstość wystąpień potwierdza więź jednostki z tematem (i innym słownictwem, podporządkowanym danej problematyce)¹⁸, zapotrzebowanie na jej komunikacyjną wartość w tekstach, traktujących o sprawach międzynarodowych, z drugiej więź jednostki z tematem wymaga jej użycia w tekście, co w naturalny sposób podwyższa frekwencję (zależność typu *popyt* i *podaż*). Akceptacja wyrazów hasłowych opiera się na teście korelacyjnym (omówienie jego zasad i celowość w tym opracowaniu pozostawiam jednak na uboczu)¹⁹.

Za najniższy próg kwalifikacyjny dla jednostek ponadwyrazowych (tak translandów, jak i translatów) przyjęto dziesięć użyć. Dlaczego aż dziesięć, a może tylko dziesięć? W dobie korpusów taka cyfra może skonfundować niejednego badacza, któremu bliższe są wysoce skomputeryzowane metody pracy. Przy sporej rozpiętości źródeł (grupy 1–3 jako priorytetowe, 4–5 fakultatywne) i ogromie tekstów, wchodzących w skład każdej z wymienionych grup, należałoby być może zaproponować jeszcze wyższy próg z żądaniem bezwarunkowego zaświadczenia użycia w tekstach z grupy 1–3 jednocześnie. Jednakże techniczne możliwości stron instytucjonalnych²⁰ (źródło tekstów z grupy 3) oraz ograniczony zestaw teoretycznych prac jednojęzycznych (grupa 2) nakazują założenie sytuacji niestandardowych i rezygnację z wygórowanych oczekiwań dla części jednostek (przewidzenie niedoboru tekstów, niejednoznaczność wyników).

Ogólnie przyjęto następujący sposób postępowania – w artykułach hasłowych zamieszcza się materiał, którego użycie udokumentowane jest co najmniej dziesięć razy: a) równolegle w tekstach z grup 1–3 (liczbowe i jakościowe wyniki eksploracji są satysfakcjonujące); b) w tekstach z grup mieszanych, 1–3 + 4–5, przy czym rola tekstów z grup 4–5 to wspomaganie oceny, na przykład statusu połączeń, stanowiących część wspólną ogólnej i oficjalnej odmiany języka. Media komentują wydarzenia ze świata dyplomacji i polityki, opierając się na identycznym (zapożyczonym z dyskursu dyplomatycznego)²¹ lub zbliżonym instrumentarium językowym (słownictwo odśla-

---

¹⁸ Powyższe spostrzeżenia można poprzeć uwagą holenderskiego badacza, sformułowaną w kontekście badań korpusowych nad semantyką słów: „Words that appear in the same documents tend to be thematically related: [...]” (T. Van de Cruys 2010: 12).

¹⁹ Dla wyrazów hasłowych zaproponowano przejście testu na 100 wystąpień (E. Białek 2017).

²⁰ Szerzej dany wątek omawiam w pracy: (E. Białek 2017).

²¹ To zapożyczanie może też być rozumiane dosłownie, jako przeniesienie na zasadzie cytatu (treści te nie są jednak uwzględniane w danych statystycznych).

niające pozycję obserwatora). Zaawansowany ogląd rosyjskich zasobów K1 i K2 wiedzie do konstatacji: kwalifikacja translandów w oparciu o zasadę b) jest rzadsza, w przypadku translatów zasada b) stosowana jest częściej (por. E. Białek 2015: 138)²².

W przyjętym sposobie selekcji zwraca się uwagę na ramy czasowe tekstów, by uznanie jednostki za wysoko frekwencyjną było obiektywnie umotywowane – średnio jest to kilkanaście lat, jeśli jednostkę notują teksty już z 2000 r. lub wcześniejsze (potwierdza to zwłaszcza zasada analizy 15% tekstów z zasobów rosyjskiego MSZ od najnowszych do najstarszych)²³. Zasadę trzech czynników – frekwencja („ile razy?”), tekst („w jakich tekstach?”), czas („w jakim odcinku czasu?”) – rekomenduje się przy wyodrębnianiu reproduktów (W. Chlebda 2009: 20). Takie narzędzia oceny są skuteczne, obiektywizują ocenę jednostek, pochodzących z jednego tylko typu źródeł (albo 1, albo 2, albo 3)²⁴. Poświadczenie rejestracji translandu albo translatu w postaci połączenia wyrazowego w źródłach leksykograficznych (słownikach łączliwości, poprawnościowych, ogólnych) to miernik jego statusu jako typowego schematu łączliwości. Ponieważ jest to zarazem udokumentowana przynależność do systemu językowego, to takie jednostki trafiają do słownika automatycznie – wymóg frekwencyjny nie musi być dla nich spełniony kompletnie (por. *отказать/ отказываться в агремане* – 9 wystąpień w zgrupowanym zbiorze i na danym etapie badań).

Co natomiast z jednostkami spełniającymi i kryteria poprawnościowe, i merytoryczne (użyteczny nośnik informacji), choć z frekwencją podprogową (poniżej dziesięciu), bez poświadczenia słownikowego, czy są ignorowane? Niekoniecznie. W słowniku przekładowym status jednostek (przynależność do systemu lub tekstu) nie jest kryterium kwalifikacyjnym (zob. R. Lewicki 2011: 160). Nie bez znaczenia dla oceny może być i to, że badania opierają się przecież na pewnym dostępnym zbiorze tekstów, a poszerzenie którejkolwiek z grup 1–3 może rzutować na statystykę. Poszczególne oceny nie będą zatem ostateczne, czasem wręcz wydadzą się polemiczne.

Aspekt kwantytatywny stanowi integralną część prowadzonych badań, aczkolwiek, uwzględniając praktyczne potrzeby użytkownika słownika, nierozstrzygnięte kwestie statusowo-częstotliwościowe mogą być postrzegane jako pewne obciążenie w odbiorze całości. Wszelkie okoliczności, utrudniające pozyskanie jednoznacznych danych statystycznych, zobowiązują do różnicowania oznaczeń w zależności od liczby wystąpień. Dla translandów i translatów z frekwencją nadprogową wybrano symbol •, dla jednostek z frekwencją podprogową zaproponowano symbol ◦. Linia kropkowana nie jest tu przypadkowa, to umowny symbol refleksji, płynności oceny. W przypadku niejednorodnych wyników w obu grupach językowych para ma podwójne symbole, odmienne dla translandu i translatu (por. dalej). Ustalony próg frekwencyjny może wspomagać podział na jednostki języka oraz niejednostki języka, ale nie jest

---

²² Przyzwolenie wynika z pojemności eksplorowanych rosyjskich i polskich stron instytucjonalnych (odpowiednio więcej i mniej zasobów tekstowych).

²³ Badania frekwencyjne nie powinny opierać się na danych z okresu roku czy dwóch lat.

²⁴ W przypadku drugiej grupy tekstów (literatura przedmiotu) spojrzenie badacza na materiał powinno być wyostrożone i krytyczne, ponieważ fragmenty poświęcone procedurom akredytacyjnym opisywane są schematycznie.

jednoznaczny z nim (nie można przecież wykluczyć, że jednostka, którą w penetrowanych zasobach oceni się jako nisko frekwencyjną, będzie cechować się wysoką frekwencją w zbiorach z otwartych korpusów tekstów, czyli przestrzeni internetowej). Symbol • obejmuje swym zakresem jednostki z frekwencją mierzoną w setkach użyć²⁵ oraz te zespoły wyrazowe, które wystąpiły w K1 i K2 ledwie kilkanaście razy. Nie przewidziano jednakże kolejnego symbolu, różnicującego opisane przypadki, dopuszcza się za to zamieszczanie wspomagających oznaczeń i komentarzy. A jak postępować z jednostkami z frekwencją tuż pod progiem? W tych przypadkach wiążące są informacje ze słowników (o czym była już mowa), zezwala się też na poparcie wyników danymi z dodatkowych źródeł oficjalnych (np. strony innych ministerstw), prasowych (dla upewnienia) – grupa wyrazowa, jeśli jest powtarzalna, regularna, ale w naszych zbiorach minimalnie zabrakło dowodów jej stałości (ułożności bazy), obroni się natychmiast – poprzez odwołanie się do dodatkowej książki, artykułu naukowego lub publicystyki. W takich przypadkach zwraca się jednak uwagę na to, w jakim stopniu dana jednostka jest spojona z dyskursem dyplomatycznym, wnikliwej ocenie podlega kontekst jej użycia oraz wiarygodność źródła²⁶. Informacja frekwencyjna w większym stopniu jest istotna dla badacza języka. Przeciętny odbiorca poszukuje raczej jednoznacznych wytycznych, a niejednolite symbole mogą zaciemniać formalną stronę słownika. Jeśli jednak oprzemy się na badaniach korpusowych P. Wierzchoń nad frekwencją wyrazów hasłowych w słowniku (P. Wierzchoń 2006), to umocnimy się w przekonaniu, że dane kwantytatywne są walorem także z perspektywy odbiorcy zróżnicowanego, a więc niekoniecznie tylko naukowca.

3. Informacje składniowe i ilustracje użyc

Teksty pokazały istotną rzecz, a mianowicie to, jak korzystać z jednostek. Wszelkie poznane okoliczności ich użycia należy przełożyć w haśle na informację uzupełniającą, tekstotwórczą, co nazwę przygotowaniem par przekładowych do zastosowania w tekście – w tłumaczonym lub tworzonym jako tekst własny. Transland *запрашивать агрément*, wpisany do słownika bez typowej dla formy osobowej otoczki leksykalnej (podmiot, dopełnienie), osobie niewtajemniczonej w świat dyplomacji powie niewiele. Czytelnik nie musi posiadać wiedzy o stronie występującej o *agrément*, a bez uzupełnienia miejsc składniowych nie przekaze się informacji o możliwych dopełnieniach. Taki sposób zapisu przyjęto w porównywanych słownikach dwujęzycznych, nie jest to korzystne z punktu widzenia odbiorcy (APДC 1989: 41, РАДC 2001: 14, APДC 2010: 29, РАПНОC 2008: 11, por. także ПЭП 2006). Duński leksykograf S. Tarp formułuje wyraźny zarzut wobec tradycyjnego modelu słownika specjalistycznego – „virtually word lists with equivalents and almost nothing else” (S.

²⁵ Na przykład połączenie *вручить верительные грамоты* zarejestrowano w kilkuset wystąpieniach w zbiorach tekstów rosyjskiego MSZ.

²⁶ Dla przykładu – połączenie *выдать агрément* nie przekroczyło progu frekwencyjnego w grupach 1–5, dlatego też skorzystano z dodatkowych źródeł, które potwierdzają wnioski płynące z obserwacji tekstów oficjalnych, aczkolwiek frekwencja (łączna) nie jest imponująca.

Tarp 2012: 119). Przekładowy charakter słownika wymaga wprowadzenia odnotowanych preferencji tekstowych (składniowych, leksykalnych), ale także ilustracji – nie jest to dla leksykografii (także przekładowej) podejście nowe (zob. ChSRP 2002, TIIC 2010, KolSRP 2011, ACPЯ 2014). Informacja pomocnicza (walencyjna, stylistyczna, kulturowa) w słownikach przekładowych zbliża je w sensie przyjazności wobec czytelnika i orientacji tekstowej do najnowszych typów słowników jednojęzycznych (por. chociażby słowniki aktywne ACPЯ czy БУСРЯ z rozbudowaną informacją o łączliwości)²⁷.

Ilustracja jest naturalnym środowiskiem funkcjonowania translandów i translatów, dostarcza wiedzy fachowej odbiorcy słownika, jest też wzorem tekstowym – jak można zbudować zdanie z wybraną jednostką (co jest realizacją „kodeksu” słownika przekładowego, zob. PRSPP 2014: 18). Jednostka, wydobyta z tekstu, pozbawiona jest tego tła, dlatego też należy je zrekonstruować jak najwierniej – w postaci różnych zapytań i/ lub ilustracji (*kto, kogo, komu, dlaczego, kiedy, gdzie, z jakiej przyczyny*). W ten sposób wiadomo (por. tabela), że odmówić udzielenia *agrément* można z określonych powodów, mających postać także konkretnych osób, a o tę dyplomatyczną zgodę występuje się na szczeblu międzypaństwowym. Użytkownikowi słownika przekazuje się wówczas wiedzę pozajęzykową o okolicznościach towarzyszących powoływaniu nowych przedstawicieli dyplomatycznych. Transland ogólny, na przykład *отказать/ отказывать в агремане*, bez uzupełnień typu *кому-л., из-за кого-чего-л., по каким-л. причинам* byłby translandem martwym. Każde takie zapytanie sugeruje, że na etapie tworzenia słownika zetknięto się z odrębnym użyciem, odnoszącym się do abstrakcyjnych lub realnych sytuacji ze świata dyplomacji. Odwzorowując (przynajmniej w części) obudowę kontekstową, dajemy tym jednostkom szansę na poprawne funkcjonowanie w tworzonych w przyszłości tekstach. Ilustracje wskazane są w różnych sytuacjach, m.in. dla jednostek mniej znanych przeciętnemu odbiorcy słownika, dla par przekładowych poddanych w tekstach (dwutekstach) transformacjom. Takie zastosowanie cytatu tekstowego pokazuje choćby leksykograficzny opis leksyki religijnej w słowniku objaśniająco-przekładowym R. Lewickiego (ChSRP 2002: 14–15), podobną funkcję pełnią ilustracje w rosyjsko-polskim słowniku kolo-kacji (KolSRP 2011).

Celowe jest też podniesienie kwestii samej postaci wyjściowej połączeń bazujących na czasownikach – bezokolicznik czy forma osobowa. Przyjęto, że połączenia czasownikowe zapisuje się w postaci bezokolicznikowej, zaś w przypadku gdy informacja o podmiocie jest przydatna, jednostka opiera się na formie osobowej czasownika (w nawiasie wprowadza się ilustracyjnego wykonawcę czynności), podobnie w sytuacji, gdy taka forma jest przyjęta jako nadrzędna, zwyczajowa (zastygła). Reasumując, każda jednostka, dla której użycia wzór postaci osobowej jest wiążący, pozwalający wnieść cenną kognitywną informację, będzie w takiej formie zapisywana. Tekstowy wymiar jednostek odtwarzają też wspomniane ilustracje z tekstów źródłowych

---

²⁷ W kontekście słownika przekładowego używa się czasem określenia „słownik aktywny” (zob. W. Chlebda 1990: 47).

(hasła nie powinny być jednak nimi przeciążone). W. Chlebda, redaktor *Polsko-rosyjskiego słownika par przekładowych*, zaznacza, że zapis zwrotów czasownikowych w postaci osobowej jest nowszym podejściem w leksykografii polskiej (PRSP 2014: 18–19, zob. też KoLSRP 2011).

4. Ogólna ocena podstawy źródłowej

Baza tekstowa, którą ogólnie plasuję najwyżej w rankingu tekstów źródłowych (są nią zbiory tekstowe MSZ Rosji online), w przypadku hasła ze słowem *агреман*²⁸ okazała się zawodna, podobnie i strona administracji prezydenta²⁹. Choć słownictwa dyplomatycznego należy szukać zasadniczo w dokumentach, ściśle podporządkowanych dziedzinie, to nie ma nakazu, by dane z czasopism (na przykład jako części narodowego korpusu językowego), odslaniających kulisy realizacji stosunków międzynarodowych, były zupełnie ignorowane. Dane korpusowe mogą czasem pomóc głębiej wniknąć w kontekst użytkowania par przekładowych aniżeli suchy tekst konwencji lub porozumienia z niewielką liczbą wystąpień³⁰ (będzie to spojrzenie z boku, obiektywne), potwierdzić realizację wzorca kolokacyjnego, w przypadku gdy próg frekwencyjny dla określonej jednostki w zbiorach K1 i K2 został przekroczony jedynie nieznacznie, co już sygnalizowano. Korpus dostarcza dowodów kwantytatywnych (E. Tognini-Bonelli 2001: 66). Roli korpusów językowych (jednego języka, równoległych) w procesie tworzenia słowników (jednojęzycznych, dwujęzycznych) oraz przy komparacji języków dziś już dowodzić nie trzeba, ten fakt obficie dokumentuje literatura przedmiotu (por. R.R.K. Hartmann 1994: 291–297, R.P. Roberts/ C. Montgomery 1996: 457–464, P. Fung/ K. McKeown 1997: 1–33, P. Żmigrodzki 2015: 367–375, A. Charciarek 2016: 741–761, zob. także Д.О. Добровольский/ И.Б. Левонтина 2009: 97–101, M. Hebal-Jeziarska 2013: 25–26, M. Łaziński et al. 2012: 213–215). Dane te, rzecz jasna, należy uważnie filtrować (podobnie jak i materiał pozyskiwany z książek, pisany przez dyplomatów, politologów, naukowców). Oczywiście, jeśli konstruowanie słownika zaczynałoby się od tekstów prasowych lub skupiałoby się na nich z marginalizowaniem źródeł poważniejszych w postaci konwencji i umów międzypaństwowych, to taki porządek dla słownika, rejestrującego w założeniu słownictwo specjalistyczne, należałoby zanegować jako sprzyjający zachwianiu równowagi między leksyką specjalistyczną i interdyscyplinarną (por. zasadę konstruowania

---

²⁸ Problem frekwencyjny związany z powyższym terminem zasygnalizowano także w pracy: (E. Białek 2017).

²⁹ Przeszukiwanie zbiorów polskojęzycznych również nie przyniosło spodziewanych rezultatów. Nie można jednak wykluczyć, że pożądanego materiału nie odkryto w wyniku niedoskonałości konstrukcyjnych wyszukiwarek wewnętrznych na oficjalnych stronach najwyższych organów państwowych.

³⁰ Komentując aktualne wydarzenia ze świata polityki i dyplomacji, dziennikarze niejednokrotnie korzystają z materiałów MSZ i placówek dyplomatycznych, cytują wprost albo parafrazują wypowiedzi polityków i fragmenty komunikatów dla mediów, tym samym wprowadzają w szerszy obieg poszczególne sformułowania polityczno-dyplomatyczne, terminy oraz metafory.

zbioru terminologicznego: J. Lukszyn 2004: 58). Znaczenie tekstów z grupy 4–5 najlepiej oceniać w odniesieniu do konkretnego przypadku. Należy zarazem zauważyć, że brak równoległego dostępu do współczesnych not dyplomatycznych w obu językach (not faktycznych, nie preparowanych wzorów) wiąże się z pominięciem w proponowanym opisie leksykograficznym typowego sformułowania pojawiającego się w kontekście występowania o *agrément*³¹.

5. Próbką artykułu hasłowego

агреман

агреман *м.* *agrément* [agremã] *n ndm*

выдать/ выдавать агреман кому-л. (послу), на кого-что-л. (на посла, на кандидатуру кого-л., на назначение кого-л. послом где-л.) [! *ред.*]

• udzielić/ udzielać *agrément* *komuś* (ambasadorowi) [! *oficj.*]

[...] (агреман выдан 25 февраля 2009 г.). (МИД, 17.10.11)

дать/ давать агреман кому-л. (послу), на кого-что-л. (на посла, на кандидатуру кого-л., на назначение кого-л. послом где-л.) [! *офиц.*]

• udzielić/ udzielać *agrément* *komuś* (ambasadorowi) [! *oficj.*]

↳ *кто-что-л.* (страна назначения) даёт агреман • *ктоś-коś* (край przyjmujący)

udziela *agrément*

↳ не дать/ не давать агреман (или агремана) • не udzielić/ не udzielać *agrément*

запросить/ запрашивать агреман у кого-чего-л. (у какой-л. страны, у Москвы), на кого-что-л. (на посла, на кандидатуру посла, на назначение кого-л. послом где-л.), для кого-л. (для кандидата на должность посла), через кого-что-л. (через предшественника, посольство), в форме чего-л. (в форме ноты)

wystąpić/ występować o *agrément* do kogoś-czegoś (do jakiegoś kraju, do Moskwy, do MSZ kraju przyjmującego), dla kogoś (dla kandydata na stanowisko ambasadora), za pośrednictwem kogoś-czegoś (za pośrednictwem poprzednika, ambasady), w jakiejś formie (w formie ноты),

○ wystąpić/ występować z prośbą o <udzielenie> *agrément* do kogoś-czegoś, dla kogoś, za pośrednictwem kogoś-czegoś, w jakiejś formie, ○ zwrócić się/ zwracać się z wnioskiem o <udzielenie> *agrément* do kogoś-czegoś, dla kogoś, za pośrednictwem kogoś-czegoś, w jakiejś formie

После согласования его кандидатуры в Национальной ассамблее МИД Венесуэлы запросит агреман у правительства России. (РГ, 14.03.13); Собеседник добавил, что Сеул уже запросил у Москвы агреман на назначение Пака послом в РФ. (РГ, 26.02.15);

³¹ To ograniczenie ma też znaczenie dla całości projektu. W archiwach udostępnia się dokumenty dyplomatyczne, niepokrywające się czasowo (niekiedy też i gatunkowo) ze zbiorami, analizowanymi w ramach opisywanego projektu badawczego. W literaturze rosyjskiej nie odnaleziono przykładowej noty autentycznej ani też wzoru, co skutkuje brakiem translacji. Wzór noty w języku polskim dostępny jest w (M. Łakota-Micker 2016: 140) „Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej przesyła wyrazy szacunku Ministerstwu Spraw Zagranicznych i Integracji Europejskiej Republiki Chorwacji i zwraca się z uprzejmą prośbą o udzielenie *agrément* dla Pana (...)”.

MSZ **wystąpiło o agrément** dla kolejnych czterech kandydatów. (MSZ, PAP, 03.08.16); **Z wnioskiem o udzielenie agrément** państwo wysyłające zwykle **zwraca się** notą dyplomatyczną do Protokołu Dyplomatycznego MSZ RP lub za pośrednictwem właściwej terytorialnie Ambasady RP za granicą. (Por. MSZ 2015)

- получить/ получать агреман *от кого-чего-л.* (от страны назначения)
 • otrzy^{ma}ć/ otrzy^{mu}wać agrément *kogoś-czegoś* (państwa przyjmującego),
 • uzyska^ć/ uzyski^{wa}ć agrément *kogoś-czegoś* [! *książk.*]

Państwo wysyłające powinno się upewnić, że osoba, którą zamierza akredytować jako szefa misji w państwie przyjmującym, **otrzymała agrément** tego państwa. (KW 1961)

предоставить/ предоставлять агреман ○ • udzielić/ udzielać agrément [! *oficj.*]
 агреман **требуется на кого-что-л.** (на назначение посла) ○ agrément wymagane jest *dla kogoś* (dla ambasadora), *w stosunku do kogoś* (w stosunku do ambasadora)
 агреман **не требуется на кого-что-л.** (на назначение *каких-л.* дипломатических представителей) ○ agrément nie jest wymagane *dla kogoś* (dla *jakichś* klas przedstawicieli dyplomatycznych), *w stosunku do kogoś* (w stosunku do *jakichś* klas przedstawicieli dyplomatycznych)

На назначение др. дипл. работников **А. не требуется.** (ДС 1971)

делать/ сделать запрос агремана ○ • wystąpić/ występować o agrément (*dk* → *ndk*)
 дать/ дать ответ на запрос агремана ○ udzielić/ udzielać odpowiedzi na prośbę o agrément

отказать/ отказывать в агремане *кому-л., из-за кого-чего-л.* (из-за супруги, из-за *каких-л.* выступлений), *по каким-л. причинам* (по *религиозным мотивам*)

• odmówić/ odmawiać <udzielenia> agrément *komuś, z powodu kogoś-czegoś* (z powodu małżonki, z powodu *jakichś* wypowiedzi), *z jakichś przyczyn* (z przyczyn religijnych), • nie udzielić/ nie udzielać agrément *komuś, z powodu kogoś-czegoś, z jakichś przyczyn*

отказать/ отказывать в даче агремана *кому-л., из-за кого-чего-л., по каким-л. причинам* ○ • odmówić/ odmawiać <udzielenia> agrément *komuś, z powodu kogoś-czegoś, z jakichś przyczyn*, • nie udzielić/ nie udzielać agrément *komuś, z powodu kogoś-czegoś, z jakichś przyczyn*

сообщить/ сообщать мотивы отказа в агремане ○ **подаć/ podawać** przyczyny odmowy agrément

выдача агремана • udzielenie agrément [! *oficj.*], ○ wydanie agrément

невыдача агремана ○ nieudzielenie agrément [! *oficj.*]

получение агремана • otrzymanie agrément, • uzyskanie agrément [! *książk.*]

После **получения А.** кандидат становится персоной грата [...]. (ДС 1971); Dopiero po **uzyskaniu agrément** kandydat może zostać powołany na stanowisko ambasadora. (Orł. 2015)

предоставление агремана ○ • udzielenie agrément [! *oficj.*]

задержка с **выдачей** агремана ○ **zwłoka** w udzieleniu agrément

запрос агремана • **prośba** o <udzielenie> agrément, ○ **wystąpienie** o agrément,

○ zapytanie o agrément
отказ в агремане • odmowa <udzielenia> agrément

Odmowa udzielenia agrément może być uzasadniona, [...]. (Pietk. 1998)

отказ в выдаче агремана ○ • odmowa <udzielenia> agrément
отказ дать агреман ○ • odmowa <udzielenia> agrément
мотивы отказа в агремане ○ przyczyny odmowy <udzielenia> agrément
причины отказа в агремане ○ przyczyny odmowy <udzielenia> agrément

6. Uwagi końcowe

1. Zebrane dane językowe potwierdzają leksykograficzną wartość zasobów tekstowych dla wybranego obszaru tematycznego.
2. Bazowanie na zróżnicowanych źródłach tekstowych sprzyja wydobyciu materiału empirycznego nie tylko w postaci najczęstszych terminów, ale także słownictwa, za pomocą którego świat dyplomacji ocenia się i opisuje jego funkcjonowanie.
3. Dla projektu istotne jest zachowanie odpowiedniej proporcji między tekstami dyplomatycznymi i okołodyplomatycznymi.
4. Zamknięcie się w ograniczonym zbiorze tekstów (tu: K1 i K2) sporadycznie może wypaczać obraz zdolności frekwencyjnych jednostek (zaniżona częstość występowania).
5. Rzetelne ustalanie par przekładowych na bazie tekstów paralelnych zakłada element testowy w postaci tłumaczenia.
6. W poszczególnych parach przekładowych translandom z niższą frekwencją mogą odpowiadać translaty z frekwencją nadprogową.

Bibliografia

- Białek, E. (2015), *Translat i korpus: o projekcie „Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polska sonda słownikowa”*, (w:) R. Lewicki (red.), *Przekład–Język–Kultura IV*. Lublin, 137–149.
- Białek, E. (2016), *Z problemów opisu słownictwa specjalistycznego: „Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polska sonda słownikowa”*, (w:) J. Lubocha-Kruglik/O. Małyś (red.), *Przestrzenie przekładu*. Katowice, 163–175.
- Białek, E. (2017), *Teksty paralelne – pary przekładowe – słownik przekładowy: uwagi o projekcie „Dyplomacja i polityka. Rosyjsko-polska sonda słownikowa”*, (w:) „Prace Filologiczne” (w druku).
- Charciarek, A. (2016), *Корпусы текстов как инструмент переводной лексикографии (на примере фразем с компонентом байка и их русских эквивалентов)*, (w:) „Slavia Orientalis” 4, t. LXV, 741–761.
- Chlebda, W. (1990), *Czym jest – a czym mógłby być słownik przekładowy?* (w:) J. Wawrzyńczyk (red.), *Studia ze współczesnej leksykografii polsko-rosyjskiej (Rozprawy Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)*. Toruń, 47–77.
- Chlebda, W. (2009), *Idiomatikon 4.: gdzie jesteśmy, dokąd zmierzamy (i parę zdań o*

- tym, skąd przychodzimy*), (w:) W. Chlebda (red.), *Podręczny idiomatykon polsko-rosyjski*, z. 4. Opole, 9–38.
- Chlebda, W. (2010), *Nieautomatyczne drogi dochodzenia do reproduktów wielowyrzowych*, (w:) W. Chlebda (red.), *Na tropach reproduktów. W poszukiwaniu wielowyrzowych jednostek języka*. Opole, 15–35.
- Fung, P./ K. McKeown (1997), *Finding Terminology Translations from Non-Parallel Corpora*. (w:) *Proceedings of the 5th Annual Workshop on Very Large Corpora*, 1–33. (URL: http://www.cs.columbia.edu/nlp/papers/1997/fung_mckeown_97.pdf). [Pobrano 10.01.2017].
- Grucza, F. (2004), *O językach dotyczących europejskiej integracji Unii Europejskiej i potrzebie ukonstytuowania ogólnej lingwistyki języków specjalistycznych*, (w:) J. Lewandowski (red.), *Języki specjalistyczne 4. Leksykografia terminologiczna – teoria i praktyka*. Warszawa, 9–51.
- Hartmann, R.R.K (1994), *The Use of Parallel Text Corpora in the Generation of Translation Equivalents for Bilingual Lexicography*. (w:) *Proceedings of the 6th EURALEX International Congress*. Amsterdam, 291–297. (URL: <http://euralex.org/publications/the-use-of-parallel-text-corpora-in-the-generation-of-translation-equivalents-for-bilingual-lexicography/>). [Pobrano 10.01.2017].
- Hebał-Jezińska, M. (2013), *Podstawowe zasady korzystania z korpusów przy badaniu języka*, (w:) W. Chlebda (red.), *Na tropach korpusów. W poszukiwaniu optymalnych zbiorów tekstów*. Opole, 17–30.
- Lewicki, R. (2011), *Translaty w słowniku przekładowym – poszukiwanie i ustalanie*, (w:) W. Chlebda (red.), *Na tropach translatów. W poszukiwaniu odpowiedników przekładowych*. Opole, 159–165.
- Lukszyn, J. (2004), *Leksykon specjalistyczny – słownik terminologiczny – seria terminologiczna*, (w:) J. Lewandowski (red.), *Języki specjalistyczne 4. Leksykografia terminologiczna – teoria i praktyka*. Warszawa, 55–64.
- Łakota-Micker, M. (2016), *Instrumentarium przyszłego dyplomaty*. London.
- Łaziński, M./ M. Kuratczyk/ B. Orekhov/ E. Slobodyan (2012), *The Polish-Russian Parallel Corpus and Its Application in the Linguistic Analysis*, (w:) „Prace Filologiczne”, t. LXIII, 209–217.
- Mędelska, J. (1984), *Uwagi o wybranych tekstach użytkowych w polsko-rosyjskiej konfrontacji przekładowej*, (w:) „Przegląd Rusycystyczny” 1–2, 255–262.
- Orłowski, T. (2015), *Protokół dyplomatyczny. Między tradycją a nowoczesnością*. Warszawa.
- Pietkiewicz, E. (1998), *Protokół dyplomatyczny*. Warszawa.
- Poradnik MSZ (2015), *Poradnik dla misji dyplomatycznych w Rzeczypospolitej Polskiej*. Warszawa.
- Roberts, R.P./ C. Montgomery (1996), *The Use of Corpora in Bilingual Lexicography*. (w:) *Proceedings of the 7th EURALEX International Congress*. Göteborg, 457–464. (URL: <http://euralex.org/publications/the-use-of-corpora-in-bilingual-lexicography/>). [Pobrano 10.01.2017].
- Sutor, J. (2012), *Prawo dyplomatyczne i konsularne*. Warszawa.
- Sutor, J. (2016), *Etykieta dyplomatyczna z elementami protokołu i ceremoniałów*.

Warszawa.

- Tarp, S. (2012), *Specialised lexicography: 20 years in slow motion*, (w:) „Ibérica” 24, 117–128. (URL: <http://www.redalyc.org/pdf/2870/287024476010.pdf>). [Pobrano 10.01.2017].
- Tognini-Bonelli, E. (2001), *Corpus Linguistics at Work* (Studies in corpus linguistics – Tom 6). Amsterdam/ Philadelphia.
- Wierzchoń, P. (2006), *Problem informacji frekwencyjnej w słowniku przekładowym*. Łódź.
- Wawrzyńczyk, J. (1981), *Ze studiów krytycznych nad polsko-rosyjskimi słownikami przekładowymi*, (w:) „Przegląd Rusycystyczny” 3(15), 49–55.
- Van de Cruys, T. (2010), *Mining for Meaning. The Extraction of Lexico-semantic Knowledge from Text*. Groningen.
- Żmigrodzki, P. (2015), *Narodowy Korpus Języka Polskiego – z punktu widzenia leksykografa. Uwagi i postulaty w związku z pracą nad Wielkim Słownikiem Języka Polskiego PAN*, (w:) „Prace Filologiczne”, t. LXVII, 367–375.
- Берков, В.П. (1973), *Вопросы двуязычной лексикографии: Словник*. Ленинград.
- Биржакова, Е.Э./ Л.А. Войнова/ Л.Л. Кутина (1972), *Очерки по исторической лексикологии русского языка XVIII века. Языковые контакты и заимствования*. Ленинград.
- Борунков, А.Ф. (2015), *Дипломатический протокол в России*. Москва.
- Габдреева, Н.В./ А.В. Агеева/ А.Р. Тимиргалеева (2014), *Иноязычная лексика в русском языке новейшего периода*. Москва. (URL: <https://rucont.ru/file.ashx?guid=3f613871-90c2-408a-93a0-843be9cbf050>). [Pobrano 18.08.2017].
- Добровольский, Д.О/ И.Б. Левонтина (2009), *Русское нет, немецкое nein, английское no: сопоставительное исследование семантики на базе параллельных корпусов*, (w:) Компьютерная лингвистика и интеллектуальные технологии: По материалам ежегодной Международной конференции „Диалог 2009” (Бекасово, 27–31 мая 2009 г.). Вып. 8 (15). Москва, 97–101. (URL: http://www.dialog-21.ru/media/2768/dialogue_2009.pdf). [Pobrano 10.01.2017].
- Лыкова, Н.Н. (2009), *Французские заимствования в русской юридической терминологии*, (w:) „Вестник Тюменского государственного университета. Социально-экономические и правовые исследования” 1, 217–221. (URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/frantsuzskie-zaimstvovaniya-v-russkoy-yuridicheskoy-terminologii>). [Pobrano 10.01.2017].
- Попов, В.И. (2010), *Современная дипломатия: теория и практика. Дипломатия – наука и искусство: Курс лекций*. Москва.
- Самойленко, В.В. (2011), *Дипломатическая служба: учеб. пособие*. Москва.
- Селянинов, О.П. (2004), *Дипломатические отношения государств: Принципы, формы и методы: учеб. пособие*. Москва.
- Сергеев, Ф.П. (1978), *Формирование русского дипломатического языка*. Львов.

Słowniki

- Bartoszewicz, J. (1923), *Podręczny słownik polityczny do użytku posłów, urzędników*

- państwowych, członków ciał samorządowych i wyborców.* Warszawa.
- Burkhanov, I. (2010), *Lexicography. A Dictionary of Basic Terminology.* Rzeszów.
- Czepieliński, F. (1867), *Słownik polsko-rosyjski administracyjno-sądowo-techniczny, z tabelą synoptyczną rang i stopni. Словарь польско-русский административно-судебно-технический, съ синоптической таблицей Российскихъ чиновъ и степеней.* Warszawa.
- Kopaliński, W. (1990), *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych.* Wyd. XX. Warszawa.
- Sykuna, S./ J. Zajadło (2011) (red.), *Leksykon prawa i protokołu dyplomatycznego. 100 podstawowych pojęć.* Warszawa.
- Sutor, J. (2010), *Leksykon dyplomatyczny.* Warszawa.
- Wasiluk, J./ W. Zmarzer (2011), *Rosyjsko-polski słownik terminologii politycznej.* Warszawa.
- ChSRP – Lewicki, R. (2002), *Христианство. Русско-польский словарь. Chrześcijaństwo. Słownik rosyjsko-polski.* Warszawa.
- KoLSRP – Białek, E. (2011), *Kolokacja w przekładzie. Słownik rosyjsko-polski. Коллокация в переводе. Русско-польский словарь.* Lublin.
- LMD – Топорин, Ю.Д. (2012), *Language of Multilateral Diplomacy. English-Russian Explanatory Dictionary. Язык многосторонней дипломатии. Англо-русский толковый словарь.* Bloomington.
- PAS – Barycka, E./ T. Smierzchalski/ M. Wrembel (1997), *Polsko-angielski słownik frazeologiczny współczesnej terminologii politycznej i ekonomicznej.* Włocławek.
- PRSNW – Lewicki, R. (2008), *Polsko-rosyjski słownik nazw własnych.* Lublin.
- PRSP – Chlebda, W. (2014) (red.), *Polsko-rosyjski słownik par przekładowych. Tom zbiorczy Podręcznego idiomatykonu polsko-rosyjskiego.* Opole.
- PSWPZgół – Zgólkowa, H. (red.) (1995), *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny.* T. nr 1, Poznań.
- SJPDor – Doroszewski, W. (1958) (red.), *Słownik języka polskiego.* T. nr 1 A–Ć. Warszawa.
- SPraw – Wiktorow, J. (1986) (przekł. i red.), *Słownik prawniczy polsko-rosyjski.* Wrocław.
- SPRBiG – Jochym-Kuszlukowa, L./ E. Kossakowska (2009), *Słownik polsko-rosyjski. Biznes i gospodarka.* Warszawa.
- USJP – Dubisz, S. (2003) (red.), *Uniwersalny słownik języka polskiego.* T. nr 1, A–J, t. nr 4, T–Z. Warszawa.
- WSJP PAN – *Wielki słownik języka polskiego PAN.* (URL: <http://wsjp.pl/>). [Pobrano 10.01.2017].
- WSRP – Mirowicz, A./ I. Dulewiczowa/ I. Grek-Pabisowa/ I. Maryniakowa (1993), *Wielki słownik rosyjsko-polski.* T. nr 1, A–O. Warszawa.
- АРДС – Шах-Назарова, В.С./ Н.О. Волкова/ К.В. Журавченко (1989) (red.), *Англо-русский дипломатический словарь: Ок. 50 000 слов и словосочетаний.* Москва.
- АРДС – Журавченко, К.В./ В.С. Шах-Назарова/ Н.О. Волкова (2010) (red.), *Англо-русский дипломатический словарь: Ок. 50 000 слов и словосочетаний.*

- Wyd. 5. Москва.
- АСРЯ – Апресян, Ю.Д. (2014) (red.), *Активный словарь русского языка*. Т. nr 1, А–Б. Москва.
- БУСРЯ – Морковкин, В.В./ Г.Ф. Богачёва/ Н.М. Луцкая (2016), *Большой универсальный словарь русского языка*. Москва.
- ДС – Громыко, А.А./ И.Н. Земсков/ В.М. Хвостов (1971) (red.), *Дипломатический словарь*. Т. nr I, А–И. Москва.
- НТС – Белоусова, А.С./ Л.А. Григорович/ Е.С. Копорская (2014), *Новый толковый словарь современного русского литературного языка с расширенными сведениями о слове*. Т. nr 1, А–О. Москва.
- ПЭП – Светланин, С.Н. (2006), *Политика. Экономика. Право. Русско-английский словарь. Politics. Economics. Law. Russian-English Dictionary*. Москва.
- РАДС – Журавченко, К.В. (2001) (red.), *Русско-английский дипломатический словарь: Ок. 50 000 слов и словосочетаний*. Wyd. 2. Москва.
- РАПЮС – Мамулян, А.С./ С.Ю. Кашкин (2008), *Русско-английский полный юридический словарь (более 65 тысяч слов)*. Москва.
- СМС – Новиков, В. (2016), *Словарь модных слов. Языковая картина современности*. Москва.
- ССРЛЯ – Чернышев, В.И. (1950–1965) (red.), *Словарь современного русского литературного языка: В 17 т.* Т. nr 1, А–Б. Москва/ Ленинград.
- СтС – Шайкевич, А.Я./ В.М. Андрущенко/ Н.А. Ребецкая (2008), *Статистический словарь языка русской газеты (1990-е годы)*. Т. nr 1. Москва.
- ТПС – Ходжагельдыев, Б. (2010), *Выражайся точнее: Толково-переводной словарь коллокаций с компонентом take и do*. Липецк.

Źródła internetowe

- Kremlin – Президент России. (URL: [http:// kremlin.ru](http://kremlin.ru)). [Pobrano 10.01.2017].
- MSZ Polski – Ministerstwo Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej. (URL [http:// www.ms.gov.pl](http://www.ms.gov.pl)). [Pobrano 10.01.2017].
- MSZ Rosji – Министерство иностранных дел Российской Федерации. (URL [http:// www.mid.ru](http://www.mid.ru)). [Pobrano 10.01.2017].
- NKJP – Narodowy Korpus Języka Polskiego. (URL [http:// nkjp.pl](http://nkjp.pl)). [Pobrano 10.01.2017].
- NKJR – Национальный корпус русского языка. (URL [http:// ruscorpora.ru](http://ruscorpora.ru)). [Pobrano 10.01.2017].
- Prez. – Oficjalna strona Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej. (URL [http:// www.prezydent.pl](http://www.prezydent.pl)). [Pobrano 10.01.2017].
- „Rossijskaja Gazieta”, RG – Российская газета. (URL [http:// rg.ru](http://rg.ru)). [Pobrano 10.01.2017].
- Konwencja wiedeńska o stosunkach dyplomatycznych. (URL [http:// dziennikustaw.gov.pl/ du/ 1965/ s/ 37/ 232](http://dziennikustaw.gov.pl/du/1965/s/37/232)). [Pobrano 10.01.2017].

Wykaz oznaczeń stosowanych w artykule hasłowym

- – translandy i transłaty z nadprogową frekwencją w zasobach K1 i K2
- – translandy i transłaty z podprogową frekwencją w zasobach K1 i K2 <udzielenie>
- element fakultatywny
- (*послу*) – przykład otoczenia leksykalnego (np. dopełnienia)
- [! *ред.*], [! *офіц.*] – komentarz o zasadach użycia (aspekt stylistyczny, frekwencyjny)
- (*dk* → *ndk*) – sygnalizacja odmiennej kolejności czasowników w parze aspektowej translatu
- ⊥ – ilustracja innej (osobowej) postaci gramatyczno-składniowej
- – wizualne rozgraniczenie grup strukturalnych w obszernych artykułach